

Štev. 13.

V Ljubljani, čne 3. julija.

1887.

Pomladansko listje.^{*)}

Zložil Zamejski.

1.

Vse se živo giblje,
Vse radóšno peva;
Vso naravo novi,
Svežji duh preveva.

Sámo v duši moji
Mrzla smrt kraljuje,
In v ledenem srci
Zimska burja rjuje!

2.

Mine i nevihta,
Nebo se razjásni;
Izza temnih lesov
Mesec vstaja krasni.

Mesec vstaja, žarke
Svoje krog razliva:
Hrast, oj, hrast na gôri
Strt na tleh počiva! . . .

3.

Evo, vse je prešlo,
V pokoj vse zavito,
Ko mi v burnih prsih
Srce je ubito!

Aj, usoda kruta!
S čim se boš igrala,
Ker igračo svojo
Zdaj si pokončala?

4.

In grenki mi čuti
V prsih se rodijo,
In oči mi sölze
Gôrke orosijo.

Oh, ti slap grmeči!
Niso vódi tvoji
Slični brezkoristni,
Prazni dnevi moji?

5.

Čuj! ciprese temne
Nad menoj šumijo.
So li mar to vzdih
Mrtvih, ki tu spijo?

Tiho, ranjki! srečni,
Ki vam je zakrila
Trudno truplo ózka
Tajnostna gomila!

6.

V misli se zatapljam
Čudne, v čudne želje:
Toga me prešinja,
Toga in — vesêlje!

Oh, kakó vse mirno
Tu je med grobovi!
Naj med njimi žijem
Milostni bogovi!

Pôzno sicer, pôzno,
Vender si dospela,
Dol in grič oblekla
S cvetjem prevesela.

Aj, ječé se zvija,
Póka hrast na gôri,
Ko borí z nevihto
V silnem se razpôri.

Vse peklenske sile
V mé so se zagnale,
Zadnje so moči mi
Strle, pokončale.

Tu sedim pri slapu,
Nem gledaje v žrélo,
Kamor je že vóde
Toliko zgrmelo.

Strt, polbit, nemiren
Iščem si pokoja,
In med tihe grobe
Pot me vodi moja.

Vprt na grobni kamen
Nagnem trudno glavo,
Čez obraz solzice
Kapajo mi v travo.

*) Te lepe pesmice, polne čuta, prihajajo od brata iz dežele, za nas izgubljene. To pomni blagovoljni čitatelj, da jih bo prav umel. Uredništvo.

List za listom z drevja
Suh pod zimo pada,
Vender novo listje
Vesna dá mu mlada.

Bog in domovina!
Evo prave vere,
Vsi se jej udajmo
Iskrno brez mere.

Duša mi trepeče,
Srce poskakuje,
Ko na vzhod oziram
Se iz zemlje tuje.

Tam za daljno gôro
Solnčna luč umira,
Noč pa temna krila
Na okrog prostira.

Národ moj umira,
Padel je na poti,
Aj, polbit popotnik
Zapuščen v samoti!

Evo tam na vzhodu
Črte belordeče:
Med košatim drevjem
Zôra mi trepeče.

Tamkaj na zahodu
Žar večerne zôre
Davno že izginil
Je za temne gôre.

Z Bogom, bratje, z Bogom
Sestre dragonile;
Najmilejše zvezde
Z néba vam svetile!

7.
Tudi srce moje,
Zimój pomorjêno,
Zopet je na pómlad
Živo, prerojêno.

8.
Bog in domovina!
Evo luči prave
V tej dolini solzni
Teme in zmešnjave!

9.
Tam, oh, tam so bratje,
Tam so sestre mile,
Ki so me iz spanja
Dolzega vzbudile.

10.
Nem stojim, oči mi
Solzorosne zrêjo,
Ko ti zlati žarki
Na zapadu mrêjo.

11.
Tožno nad njim plaka
Vila čuvarica,
Smrti pot otira
Z bledega mu lica.

12.
Zrak se čisti; z gore
Tiho vètréc veje;
Ljubeznívo zemlja
In nebó se smeje.

13.
Žalostno priroda
Trudna zadremala,
A na njó iz néba
Noč je črna pala.

14.
Ko po tujem mestu
Tujec sam bom taval,
K vam moj duh v daljino
Hrepenêč bo plaval.

Listja pa in cvetja
V njem cvetè množina,
A na vsakem čítam:
Bog in domovina!

Kadar dan napoči,
Dômu krí rudéčo,
Večnemu pa Bôgu
Dušo dam goréčo.

K vam na krilih vetra,
Bratje ljubeznívi,
Iz dna gorke duše
Kličem: Bog vas žívi!

Saj takó umira
Moj nesrečni národ,
In takó pojavlja
Tuj za njim se zárod!

Vzdíše, zôve, čaka
V bolečine sili,
Ne bi li mu došel
Samarijec mili . . .

Srce se mi širi,
Jasni se mi lice
In po njem vesele
Tečejo solzice.

Strah, nemir in toga
Dušo naudaja,
Krči se mi srce,
Sape dih zastaja!

Z Bogom, bratje, z Bogom
Sestrice ljubljêne!
Tudi vi iz dalje
Spómnite se mène!

Hanija.

Poljski spisal H. Sienkiewicz. Prevel M. Vrnilež.

III.

Drugega ali tretjega dné po pogrebu je prišel, telefonično pozvan, oče moj. Bal sem se, da bi ne ovrgel mojih razporedov, tičočih se Hanije, in slutnje moje so se izpolnile do neke mere. Oče me je pohvalil in me objel radi gorečnosti in vestnosti v izvrševanju dolžnosti, videlo se je, da ga to teši. Ponovil je nekoliko potoč: »naša kri!« kar je ponavljal le tačas, kadar je bil z menoj posebno zadovoljen. Ni slutil ni, da je bila ta

gorečnost že interesovana, a naredbe moje niso mu povsem ugajale. Možno, da so bila temu kriva nekoliko pretirana poročila gospé d' Yves, kajti zadnje dni po óni noči, v koji sem spoznal svoja čustva, stvoril sem Hanijo prvo osebo v hiši. Ni mu ugajal načrt vzgoje, po kojem so se imele vzgajati sestre moje.

»Ne oméčem in ne kršim ničesa. To je stvar matere tvoje,« rekel mi je. »Mati bo odrédila, kakor se jej

bo zdelo. To je njena briga. Vender treba je tako ustanoviti, kakor bi bilo za deklico najbolje.«

»Ali, oče moj, vzgoja vsekako nikdar ne škodi. Sam sem že često slišal to iz tvojih ust.«

»Res, pri moških,« odgovori, »kajti vzgoja daje moškemu pozicijo, ali pri ženstvu je to druga stvar. Pri ženski mora biti vzgoja upriličena poziciji, kojoj ima ona v istini zavzimate. Taka deklica ne potrebuje drugega, kakor srednje vzgoje. Ne potrebuje francoščine, glasbe in takih predmetov. S srednjo vzgojo si bo Hanija lože moža dobila, takega poštenega oficijalista . . .«

»Oče!«

Začujeno me pogleda.

»Kaj ti je?«

Bil sem rdeč, kakor rak. Toliko, da mi ni šinila kri iz obraza. Stemilo se mi je pred očmi. Hanijina možnost z oficijalistom se mi je zdela silna zapreka mojih namer in nãd, in nisem se mogel vzdržati, da bi ne bil vsikriknil od čuda. A ta ovira me je zbolela tem bolj, ker je prišla iz očetnih ust. Bilo je to prvo oblitje z mrzlo vodó, s kojoj je v istini polil gorečo vero mladencičevó, bil je prvi strel, namerjen v čarobno stanišče sanj: prvi takov zavod in razčaranje, kojih vročine se branimo s pesimizmom in nevero. Kakor žareče železo, ako pade nãnje kaplja mrzle vode, le zacvrči in jo takoj izpremeni v sopar in nič, taka je tudi z gorečo dušo človeško. Pod vplivom stike z mrzlo dlanjo istinitosti sikne od bolesti, a takoj i sama ogreva istinito s samim svojim žarom.

Besede očetove ranile so me na prvi mah in to na tako čuden način, kajti pod njihovim vplivom se nisem hudoval očetu, temveč nekako Haniji; v kratkem pa, z močjo ónega notranjega upora, kakeršen se nahaja le v mladih letih, vrgel sem ta gnjev iz duše, kolikor sem najdalje mogel, in za vselej. Oče ni razumel mojega vznesa in ga je pripisoval nepotrební gorečnosti poverjenih mi dolžnosti, kar je bilo sicer nekaj običnega v mojih letih, in mesto, da bi ga bilo to razgnjevalo, zmanjšalo in oslabilo je njega upor proti višji vzgoji Hanijini. Pogovoril sem se z očetom, da materi napišem list, ki je še dolgo imela bivati v inozemstvu ter jo prosim, naj v ti stvári vse potrebno uredí. Ne pametujem, da bi bil kdaj napisal tako dolg in tako presrčen list. Opisal sem materi v njem smrt Nikolajevo, poslednje njegove besede, želje svoje, bojazen, nadeje; prijel sem za strune sožalja, ki so jej vedno tako živo odmevale v srci, opisal sem jej nemir vestí, ki bi me brez dvojbe grizla, ako bi ne stvorili za Hanijo vsega, kar je v naši moči: z jedno besedo, po sedanjí moji misli je bil ta list pravi umotvor svoje stroke, ki ni mogel ostati brez vpliva. S tem nekoliko pomirjen sem nestrpljivo čakal odgovora, ki je došel v dveh listih: v jednom meni, v drugem gospé d' Yves. Dobil sem bitko na vseh točkah. Mati moja ni le pristajala na višjo vzgojo Hanijino, temveč jo je toplo priporočala. »Želela bi,« (pisala je dobra mati moja), »ako je to očetu po godu, da se v vsakem oziru postopa ž njo tako kakor bi bila domača hči. Dolžní smo to spominu starega Nikolaja, njegovemu srcu in požrtvovalnosti proti nam.« Moje veselje je bilo torej veliko in popolno, in delil je

je z menoj z vsem srcem tudi Selim, ki ga je vse, kar se je tikalo Hanije, tako brigalo, kakor da jej je varuh.

Res, simpatija, kojoj je čutil, in briga, kojoj je kazal siroti, jeli sta me nekoliko jeziti, tem bolj, ker so se od óne záme znamenite noči, ko sem spoznal svoja čuvstva, razmere moje s Hanijo znatno izpremenile. Zdelo se mi je, kakor bi me bila obvladala. Ona pristrčnost in otroška zaupljivost sta z moje strani izginili popolnoma. Komaj nekoliko dni prej zaspala mi je bila deklica pokojno na prsih, sedaj so se mi o sami misli na to ježili lasje na glavi. Nekoliko dni prej sem poljubljal za 'dobro jutro' in 'lahko noč' bleda njena ustna, sedaj me je dotik njene roke žgal, ali me je pretresala razkošna vročica. Jel sem jo spoštovati, kakor se navadno spoštuje bitje prve ljubezni, in ko se je devče, nedolžno, ničesar ne sluteč in ne vedóč o ničimer, naslanjalo náme, kakor prej, jezil sem se v duši tudi nãnjo, sebi pa sem očital — veliko pregreho.

Ljubezen mi je prinesla doslej neznano srečo, pa tudi dosedaj neznane muke. Ako bi bil imel komu potožiti muke svoje, ako bi se bil mogel časih komu na prsih zjokati, kar bi bil, mimogredé rečeno, zeló rad storil, zvalil bi bil brezdvoybeno polovico bremena z duše. Res, lahko bi bil povedal Selimu vse, ali bal sem se njegovega značaja. Védel sem, da bi prvi hip z vsem srcem poslušal besede moje, ali kdo mi je pôrok, da se mi ne bo jutri posmechoval z znanim svojim cinizmom in z nepremišljenimi besedami znižaval ideala mojega, kojega se nisem smel dotekniti z nijedno podlo mislijo. Bil sem dosti tajnostnega značaja in poleg tega je bila med máno in Selimom jedna velika razlika in sicer ta: jaz sem bil povsem nekoliko sentimentalni, ali Selim ni imel ni trohe sentimentalizma v sebi. Jaz sem mogel samó tožno ljubiti, Selim le veselo. Kril sem torej ljubezen svojo vsem, pravo še sebi samemu, in res, nihče je ni opazil. V nekoliko dneh, nikoli ne videč nikakovih vzorov, naučil sem se instinktivno opazovati vse pojave te ljubezni: česta raztresenost, rdečica, koja me je oblivala, ko so vpríčo mene omenjali Hanije; skratka, razvijal sem neobično spretnost, spretnost, s kojoj šestnajstletni mladeč često prevari najpozornejše čujoče okó. Čustev svojih Haniji odkriti nisem imel ni najmanjše namere. Ljubil sem jo in bilo mi je dovolj. Le časih, kadar sva bila samá, sililo me je nekaj, naj na primer poklekнем prédnjo in jo počestim kar najsrčneje.

Selim je blaznel, smijal se, šalil in bil vesel za naju oba. On je prvi privabil Haniji nasmeh na lice, ko je z resnobo pri obedu svetoval duhovniku Ludoviku, naj stopi v mohamedansko vero in naj se z gospó d' Yves vzameta. Zeló zamerljiva Francozinja in duhovnik se nista mogla jeziti, kajti ko se jej je primilil, ko jo je ljubó pogledal in se nasmehnil, končalo se je vse z lahkim ukorom in obćim smehom. V njega postopanju s Hanijo se je videlo nekako soćutje in briga, ali tudi v tem oziru je zmogla urojena mu veselost. Ž njo je bil mnogo zaupnejši od mene. Videti je bilo, da ga tudi Hanija zeló rada ima, kajti kadar je on stopil v sobo se je vedno rogal, govoreč, da se s tem posiljeno resnega kažem ter hočem biti z vso silo dorasten.

»Videli boste, da se poduhovni,« rekel je Selim.

Tačas sem jaz prvo stvar, ki mi je bila pri roki, izpustil na tla, da bi, pripognivši se do tál, zakril rdečico, ki mi je udarila na obraz; duhovnik Ludovik je v tem ponjuhal nekoliko tobaka in odgovoril:

»Vse na hvalo božjo, vse na hvalo božjo!«

Toda v tem času so se skončali božični prazniki. Slabe nade moje, da ostanem sedaj domá, niso se ni za troho obistinile. Vélíkemu váruhu je bilo nečega večera n-znanjeno, naj se do jutri zjutraj pripravi, da se odpelje. Treba je oditi za rana, ker moramo v Chorzelah izstopiti, kjer se je imel Selim posloviti od očeta svojega. Vstali smo torej ob šestih. Bilo je še temno. Oh, duša moja je bila takrat žalostna, kakor óno zimsko jutro, temno in viharo. Tudi Selim je bil zeló slabovoljen. Takoj, ko se je bil izkopal iz postelje, izjavil je, da je svet glup in vrlo slabo urejen, čemur sem takisto jaz popolnoma pritrdil. Ko sva se bila oba oblekla, šla sva iz svoje stanice na dvor zajutrekovat. Temno je bilo, drobne snežinke, ki jih je vrtéla vihra, pršile so nama v lice. Obednična okna so bila že razsvetljena. Pred hodnikom so stale že zaprežene sani, na koje so bile znesene naše reči. Konji so zvonkljali, psi lajali okoli sani: vse to vkup je vplivalo osobito na naju s tako tožnostjo, da se nama je srce krčilo. Stopivši v obednico, našla sva tam že očeta in duhovnika Ludovika, oba hodeča okoli mize z resnim licem, Hanije ni še bilo. Z boječim srcem sem pogledaval na duri zelenega kabineta, ali že skoro ne izstopi, ali odidem brez slovesa. V tem sta nama jela dajati oče in duhovnik dobre svete in delati pridige. Oba sta pričela s tem, da sva že toliko v letih, da nama ni treba praviti, kaj znači delo in nauka in jednako oba nista izpregovorila o čem drugem. Vse to mi je šlo pri jednem ušesi notri, pri drugem pa ven, grizel sem svojo pot mlince in gohtal s stisnjenim grlom toplo vinsko juho. Nagloma mi je utripnilo srce tako silno, da sem komaj na naslanjači obsedel, kajti v sobici Hanijini sem začul nekakov šum. Otvorile so se duri in vstopila je . . . v spalni obleki in v papučah gospa d' Yves, ki me je jela srčno objemati. Radi prevare, ki mi jo je napravila, zadegal bi jej bil najrajši skledico z juho v glavo. Tudi ona je izrazila nado, da se bo tako vrla mladež dobro in pridno učila, na kar jej je Mirza laskavo odgovoril. Hanija se v tem ni pojavila.

Vender mi ni bilo usojeno, da izpraznim to gorko čobodro do dna. Ko sva vstala od zajutreka, prišla je Hanija iz kabineta, še zaspana, vsa rdeča, z razkuštranimi lasmi na glavici. Ko sem jo prijel za roko, želeč jej dobro jutro, bila je ta roka vroča. Takoj mi je šinila misel v glavo, da ima Hanija vročico radi mojega odhoda, in odigral sem v duši čustven prizor, ali vse to je bil le sen. Oče in duhovnik sta šla po liste za Varšavo, da nama jih oddadó, a Mirza odjaha potem na prag na velikanskem psu, ki je bil prišel v sobo. Ostal sem s Hanijo sam, čisto sam. V očeh so se mi lesketale solze, iz ust mi predirale siloma vroče in čustvene besede. Nisem nameraval, da jej priznam, kako jo obožavam, ali sililo me je, da bi jej rekel kaj takega kakor: »draga moja, presrečna moja Hanija!« in da bi jej poljubil roko. Bil je to jedin ugoden trenutek za takovo izjavo, kajti vpričo drugih bi tega ne bil storil, dasi bi bil lahko

brez vsakeršne izpotike. Ta trenutek pa sem najsrmatneje izgubil. Že sem se jej bil približal, že sem iztegnil roko proti nji, ali to tako nerodno in nenaravno, izrekel tako z nevlastim glasom: »Hanija,« da sem se zdriznil in umolknil. Najrajši bi se bil samega sebe oklofutil. V tem je začela Hanija sama:

»Moj bog, kako bo žalostno brez gospodiča!«

»Na Veliko noč zopet pridem,« odgovoril sem z rezkim, nizkim, ne svojskim glasom.

»A do Velike noči je tako dolgo.«

»Nikakor ni dolgo,« zamrmral sem.

V tem je vstopil Mirza in za njim oče moj, duhovnik Ludovik, gospa d' Yves ter še nekoliko ljudij. Klici: »Na voz! Na voz!« zagrmeli so mi na ušesa. Stopili smo vsi na hodnik. Tu so me objemali oče, duhovnik Ludovik in drugi, vsi zapóred. Ko je bila Hanija na vrsti, da se od nje poslovim, bil bi jo najrajši stisnil v naročaj in jo po starem poljubil, a nisem si upal.

»Zdravstvuj, Hanija!« rekel sem jej in podal roko, ali v srci mi je plakalo sto glasov in sto najsrčnejših nežnih izrazov na ustnih.

Opazil sem, da devče plače, in zdajci se je tudi v meni ozval óni neukročeni zli duh, ta nebrzdana volja razrivanja svojih ran, kar sem pozneje v življenji često čutil; toda, akoprem mi je srce pokalo od jada, odgovoril sem hladno in rezko:

»Ne vznemiruj se brez vzroka, Hanija moja!« to rekši sem sédel na sani.

V tem se je Mirza poslavljaj z vsemi navzočniki. Priletevši do Hanije, prijel jo je za obe roci in četudi se mu je umikala, jel jej je besno poljubljal roci, sedaj to, sedaj óno. Oh, kar natepel bi ga bil najrajši v tem hipu. Doljubivši Hanijo, skočil je na sani. Oče je zakriknil: »Vózi!« Duhovnik Ludovik je nas jel blagoslavljati s križem, da bi srečno potovali. Voznik krične: »Hetta-ho!« na konje; zazvonkljajo kragúlci, zaškriplje sneg pod kopiti in spustili smo se na pot.

»Zlotvor, razbojnik!« začel sem si očitati v duši. »Tako si se poslovil od Hanije svoje! Razžalil si jo, pokazal radi solz, kojih nisi vreden . . . radi solz sirótin . . .«

Odvihnil sem ovratnik plaščev in razplakal sem se kakor nežno otroče, ali tiho, ker sem se bal, da bi me Mirza plakajočega ne zalotil. Pokazalo se je sicer, da je Mirza to dobro opazil, a ker je bil sam vznemirjen, mi takoj ni rekel ničesar. Nismo se bili pa še do Chorzela pripeljali, ko se oglasi:

»Henrik!«

»Kaj?«

»Plakaš li?«

»Pústi me v miru.«

In znova je zavladal molk med nama. A kmalu reče znova:

»Henrik!«

»Kaj?«

»Plakaš li?«

Ničesar nisem odgovoril. Mirza se na to naglo pripogne, zagradi z roko snega, vzdigne mi čapko, strese sneg na glavo in me zopet pokrije govoreč:

»To te ohladi.«

(Dalje prihodnjič.)

Ruske radikalne struje.

Predavanja prof. dr. Frana Celestina v zagrebškem vojnem kazinu dné 26. marcija 1886. I.

Predmet današnje razprave je tako obsiren, da v jednem čitanji morem le najvažnejše stvari kratko omeniti.

Četudi so bile reforme Petra Velikega skoro vse razmerje velike severne države silno izpremenile, vendar tu še ne moremo govoriti o kakih radikalnih strujah. Pa tudi velika moč francoskega vpliva pod carico Elizaveto Petrovno, (l. 1741.—61.) ni dajala idejam radikalnega smeru, ker ti vplivi bili so v obče bolj zunanji. Celó nedvojbeno velik vpliv Voltairov in sploh tedanje francoske omike na carico Katarino II. (l. 1762.—96.) in nekaj tudi na omikano društvo sploh ni bil ni malo radikalen: bil je temveč ali občečlovešk, ali pa je podpiral znani skepticizem in pa óno večkrat prepovršno razumevanje življenja in njegovih dolžnosti. Ravno proti temu »volterijanstvu«, kakor so imenovali tedaj navadno svobodoumje, vstali so neki in sicer v precēj čudni obliki — prostega zidarstva (Prim.: N. J. Nóvikov, A. Nezelénova, St. Peterburg 1875 str. 78. sl.). To tajno društvo je imelo sprva v Rusiji — kakor je dokazano — versko asketičen značaj ter ga je trpela carica Katarina II., dokler se jej niso njegovi člani začeli zdeti pod vplivom francoskega prevrata — jakobinci, katere je začela preganjati. Marsikaj, kar je dobro vplivalo na omiko, moralo se je umekniti kakor tudi izvrstni napredni možje, kakeršna sta bila N. J. Nóvikov in Radiščev, kateri je 1790. l. izdal delo: »Putešestvie iz Peterburga v Moskvu« ter tu prvi odkrito govoril za osvobojenje kmetov in tako plemstvo precēj preplašil. Ali carja Pavel in Aleksander I. nista preganjala prostozidarskih društev, četudi so jim očitala nekoliko krajne težnje in sicer po pravici, težnje, ki so se zadovoljevale s površnim misticismom ali pa so nagibale na lahek materijalizem in seveda niso mogle podpirati resnega znanja. Ali zato se pa tudi proti »volterijanstvu« niso dovolj jako borile, kar je bilo posebno težko postalo, odkar je bila nahrupila v Rusijo silna množina francoskih pregnancev in gostoljubno vsprejeta začela s svojim svobodoumjem odločno vplivati na društvo in mladino, katero so večkrat vzgajali prav ti pregnanci.

Tako so vsprejeli mladi ljudje marsikatero misel, ki se je razvila potem — posebno za slavnih vojsk proti Napoleonu — v odločen liberalizem. Na nemške častnike pravijo da je prebivanje na Francoskem za tako imenovanih osvobodilnih vojsk vplivalo le toliko, da so začeli Francoze sovražiti, pri ruskih častnikih pa je probudilo sočutje za francoski narod in za svobodoumne ideje (Prim. »Zapiski dekabrista«, Lipsko 1870).

L. 1816. osnoval je jako darovit častnik, A. N. Muravjev, tajno društvo in sicer med vojaki. Jedna stranka se je navduševala celó za rusko republiko in pravijo, da je razpravljala tudi, da morajo ubiti carja. Večina pa je bila zadovoljna tudi z ustavno vlado. To tajno politično društvo je imelo dva oddelka, južni in severni. Na strani stoji pa »društvo zjedinenih Slovanov«, ki je težilo — kakor pokazuje ime — za jedinstvom vsega slovanstva.

Člane tega društva so posebno ostro kaznovali potem, ko se je bilo vse zvedelo.

Tudi Poljaki so imeli tajna društva: l. 1820. osnovali so v Vilni »društvo nezadovoljnikov«, v katerem je bil tudi slavní zgodovinar Lelével. Imeli so tajno društvo »prijateljev kreposti (filaretov)«: vsa ta društva pa so bila v zvezi z ruskimi in za ustavo pa proti umoru carja.

Carju Aleksandru I. so bila znana ta tajna politična društva in védel je precēj za njihove namene. Tudi je védel za prostozidarske »lože«, katere so bile prepovedane šele z ukazom dné 13. aprila l. 1822, tajnih društev pa car še ni preganjal. Po njegovi nenadejani smrti pravijo, da je imel njegov nastopnik Nikolaj I. natančno popisane vse óne, ki so se bili odločili, da tudi s silo dosežejo svoje namene, pa jih je Aleksandrova smrt prisilila k vstaji dné 14. decembra 1825. l. (st. kol.) To dokazuje tudi okolnost, da so ravno dné 14. decembra zaprli v južni vojski glavarja južnih zarotnikov, polkovnika Péstelja. Vstajo so karteče lahko pobile in pisatelj gori omenjenih »Zapisek dekabrista«, baron A. E. Rosen pravi, da se je bil »cvet garde« odločil na korak dné 14. decembra, »navdušeni zanešenjaki brez nade na vspeh«. Za ta poskus so izgubili življenje ali so pa bili pregnani v Sibirijo. O njih pravi Dostoévskij (Soč. F. M. Dostoévskago St. Peterburg 1883 t. I.): »Dekabristi so hoteli omejiti samovladarjevo moč. Hoteli so postati lordi. Hoteli so osvoboditi kmete pa brez zemlje.«

Dogodki dné 14. decembra so jako vplivali na Nikolájevo vlado, ki je gotovo tudi radi njih bila tako odločno konservativna.

Tako imenovanim podstavam ruske države, neomejenemu samodržavju in pravoslavju, prideli so v tridesetih letih še »oficijalno národnost«, trdeči, da ima ruski narod patrijarhalne vrline, neznane ostali Evropi, in da je glavna naloga ruskega národa in vlade, da si jih čuvajo in razvijajo. In res jih čuvajo z vso državno močjo in vplivom. Ali ta konservativnost ni mogla zadržati širjenja svobodoumnih idej, temveč je celó pospeševala zanimanje za socialno vprašanje, kakor so ga bili začeli razpravljati v štiridesetih letih neki Francozje, posebno Proudhon in Fourier. Poleg prav ostre cenzure so čitali vendar radi mnogo prepovedanih knjig: sestavili so celó tajne »kroge«, v katerih je imel največ vpliva Petrašévskij, širéči socialne ideje, dokler ni vlada teh krogov zasledila in mnogo družábnikov zaprla (dné 23. aprila l. 1849.) ter jih strogo kaznila. Pa tudi to ni ustavilo socialnih idej, katere je širila posebno ruska emigracija, najbolj A. Herzen, Ogarév, Bakúnin. Herzen je v Londonu izdal »Kólokol (Zvon)« ter je časih bolj védel za administrativne slabe strani in zlorabe kakor tajna policija ali car sám. Tudi radikalna njegova propaganda je precēj vspevala, ker je časih obravnavala vprašanje odločno praktične važnosti, n. pr. osvobajenje kmetov, in sicer prav lepo. Tak velik vpliv je užival »Kólokol« do poljske vstaje 1863. leta in ga je izgubil, ker jo je Herzen branil.

»Kólokol« pa ni sám širil vladi neprijetnih misli. Brez ozira na najstroži pritisk znali so časopisi tako pisati, da so ljudje »med vrstami« čitali stvari, o katerih se strogi cenzuri ni sanjalo ni. V tem zmislu je deloval posebno literaren kritik Dobroljubov in sicer že pred krimsko vojsko, lože in očitneje pa po nji.

Krimska vojska je vsemu národu odkrila veliko važnih slabosti in za Aleksandra I. so smeli govoriti o njih. Začeli so živo delati, da jih odstrané. Časniki dobivajo od vseh strani poročila o raznih zlorabah, in jih ostro sodijo. Ta težnja gospoduje celó v krasnoslovji in v znanosti: v romanih čitamo skoro prave sodbene razprave proti osebam, ki niso pošteno služile itd., znanost pa nekaj časa zapušča občna vprašanja in razpravlja vprašanja ruskega življenja z očitno težnjo, da tudi ona pripomore odstraniti slabo: vsa literatura dobiva nekakov časnišk značaj. Ta »obtožna literatura« se hitro razvija in kritika večkrat zapušča »leposlovje« in stopa na širje polje socijalnih odnošajev v obče, govori ob vzgoji, o družinskem življenji, o znanosti in umetelnosti, in razpravlja posebno rad ekonomijska vprašanja in filozofskih del napredne evropske literature.

Realne znanosti, posebno prirodoslovne, širijo se jako. Ker pa večkrat niso smeli vsega povedati ali pa v naglici niso mogli: nastala je kmalu velika množina »polučenjakov«, ki so tem glasneje govorili, presojali in obsojali čim menj so vedeli ob obširnosti in globokosti posameznih vprašanj. Obsojati so začeli mnogo, skoro vse in neki mladi ljudje so se navadili celó, da niso priznavali — ničesar in Turgénev predočil je (l. 1861.) novo prikazen v junaku svojega romana: »Očetje in sinovi« ter našel tudi ime zánjo — nihilizem. Ta junak, Bazárov, ne priznava »avtoritet« ni za znanost ni za umetelnost in so nihilisti sploh govorili, da imajo obe služiti idejam, katere so ravno strastno širili, n. pr. ideji, da si ima človek sám služiti kruh in ne živeti na trošek drugih ljudi.

Za večino je vse to le teorija, manjšina pa izkuša oživiti te ideje v življenji in začenja tako drugo dóbo razvijanja nihilizma. Pravijo, da so nihilisti sodelovali tudi pri petrogradskih požarih 1861. l. ter so bili v zvezi s poljsko vstajo 1863. l. Udeleževali so se tudi petrogradskih vseučilišnih dijaških nemirov (istega leta), da mladina dobi večjo samoupravo, seveda tudi, da si olajšajno tajno, rušečo propagando, katere so se udeleževali moški in ženske in med mladino dobivali največ privržencev, prav pridno posnemajočih in dalje razvijajočih tip — Bazárova.

Na srečo je to odricanje sčasoma pri mnogih čisto pojenjalo, kakor tudi prvooblik, Bazárov, ni dosleden — ravno zato, ker njegov uk ni naraven. Tako n. pr. se róga junak ljubezni, pa se sam iskreno, vroče zaljubi, ne priznaje dvoboja, pa se sám bori v dvoboju, in da ni ravno izmeček človeštva, dokazuje s tem, da si resno želi pošteno služiti kruh (kajti je zdravnik in koristiti národu, katerega iskreno ljubi. On sploh odriče, kakor sam veli, le zato, ker se mu to sedaj zdí koristno: v teoriji odriče čisto vse, v življenji je pa privrženec načela koristi.

Ravno tako ali pa še bolj nedoločen je poznejši roman Turgéneva: »Dym«, o katerem — kakor sodi ruska kritika in čitatelji — pisatelj sodi težnje novega rodú prepovršno: vse reforme, vsi ideali in želje, vsa prepričanja in misli, vse naj bi bil — dim. Proti temu se je oglasila vsa Rusija, ker so v »Dymu« videli peréčo satiro, toda ne slike iz življenja.

Resničnejše pa riše radikalne tipe drug pisatelj, Písemskij. Njegovo »Uzburkano morje« ima nam pokazati praktične težnje nihilistov. Junak ni ravno resen, rad govori in se ne meni dosti za resnico, nesposoben je za vsako napornejše delo, pomoček pa mu je dober skoro vsak, če mu le udobno življenje obeta. Podobna temu Baklánovu je junakinja, Léneva: da bode bogata na vsak način, to je njen smoter, in res obogáti, ali bogastvo zapravlja jako lahkoumno. Drugo sliko nam daje rodbina Basárdinih, ki ne spoštuje rodbinskih načel in nam ima kazati tudi jedno stran praktičnega nihilizma. Seveda pisatelj ostro šiba te osebe brez značaja in npravnosti. Ravno zato ne odobrava teženj, ki bi imele voditi do ženske »emancipacije« in je v obče nekoliko jednostransk, ker v tem »vzburkanem morji« ni dal mesta zdravim težnjam mladega narastaja, katere je gotovo imel.

Še odločnejše vidimo težnje nihilistov v romanu istega pisatelja, ki ga je izdal 1872. l. in imenoval: »V ómutě« (»v vrtinci«). Junak, knez Grigórov, je jako dovzeten za nove ideje: išče jih po knjigah in v življenji. Nihilizem ga vabi s svojo divjo odločnostjo, ali »navade vélikega svetá: nekaj glasbe, nekaj petrogradske pokvarjenosti in krivi liberalizem« so mu zoprne. Zahteva torej od nihilizma, česar mu ta znaten svet ne daje, in prepriča se, da tu prirodoslovne znanosti najbolj odgovarjajo, ker samó oné učé človeka samopoznaje, pa naj rekó, kar hoté — pravi junak — človek je vendar najprej žival. Njegove višje potrebnosti, velí dalje, so po mojem prepričanju potrata, brez katere lahko živi. Ker ga žena ne razume, zaljubi se v Poljakinjo, Heleno, ki ima čvrst značaj in se je bila s premišljevanjem prepričala, da morejo Poljsko osvoboditi — socijalne ideje. Helena vleče kneza »v vrtinec« in je krepkejša od njega, ker vé, kaj hoče, in je verna radikalnim svojim načelom. »Zakoni«, pravi, »so dogovori, in če sem bila rojena potem, ko so bili podpisani, kaj se moram po njih ravnati jaz, ki jih nisem podpisala? Ljubezen Heleni ne zadostuje, začne se baviti najbolj s politiko in stopa v zvezo s poljsko emigracijo. Knez vidi, da mu je domovina v nevarnosti in prebuja se njegov národni ponos — njega nihilizem ni mogel zatreti — in on velí svoji poljski ljubici: »Ni me sram in glasno povem, da sem od glave do petá — Rus, in nikomur ne dopuščam, da napada na ta čút, tega čúta ne prodam za nobeno človeško srečo, če je tudi še tako velika«.

Podobne misli in kriva modrovanja nam riše z veliko psihologiško resničnostjo pisatelj romana: »Prestuplénie i nakazánie« — F. M. Dostoévskij. Ubog dijak je v takem zdvojnem stanji, da mora radi ubožstva zapustiti vseučilišče. Dolgo se bori in napósled meni, da ne bi bil zločin, če bi umoril brezsrčno oderuško pa bi sebi in

svojcem pomogel v bedi. Nenavadni, daroviti ljudje — umuje junak Raskólnikov — vedno so jim rabili nenavadni pomočki, da dosežejo velike svrhe, in se niso ničesar ogibali, ne bali se niti umora bližnjega. Razkólnikov se dolgo bori, napósled zvršava zločin. Ali kès se javlja takoj in ga strašno muči. Da bi se približal kakemu človeškemu bitju, seznanj se z izgubljeno javno žensko, Sónjo. Ali kmalu vidi, da je ona bolja nego on. Vest mu ne dá miru, dokler se sam ne javlja policiji, da je morilec: v Sibirijo gre v pregnanstvo, ž njim tudi Sónja in začne tam ž njim novo življenje.

Vidimo torej tu naslikano borbo nihilističnih teorij z resničnostjo, borbo, ki jo riše tudi še drug roman Dostoévskega: »Běsy«. V njem vidimo celo četo nihilistov, in pravijo, da je te tipe vzel iz sodne razprave proti moskovskemu mlademu dijaku Nečáevu. Kakor je Nečáev umoril dijaka, ker je mislil, da je nihilistom nezvest, ravno tako umoré v romanu Šátova, ker se bojé izdaje in so prepričani, da socialno društveno stanje to dopušča. Take krive nazore imajo kolikor toliko vse osebe

tega romana, posebno neutrudljivi agitator Verchovénskij, in potem Šigalév, ki s svojimi sofizmi opravičuje vsako prestopljenje. Vse to je vzeto iz življenja! In prav veli C. Courrier (»Histoire de la littérature contemporaine en Russie« pag. 335): »Tu vidite nihilizem v njegovih najžalostnejših nasledkih. To socialno vnetje je zlo, ki slabí sedanji svet. Rusija ni bolj izvzeta, kakor druge države.«

Isto zmešnjavo misli nam kaže Mark Vólochov, drzoviti nihilist v romanu Gončaróva: »Obryv« (»prepad«), ki s svojim brezozirnim ponašanjem in s svojimi sofizmi tako zaplete ponosno in pošteno deklè, Véro, da jo začne zanimati on, ki živí pod nadzorstvom policije, in da mu dokazuje s svojo žensko plemenitostjo in blagostjo, da so vender pošteni, nesebični ljudje na svetu. Celó zaljubi se v človeka, ki le »svobodne« ljubezni želí od nje ter se za trenutek popolnoma zaplete v njegove mreže, iz katerih se pa takoj z nejevoljo iztrga in za — vedno.

(Konec prihodnjic.)

Njekolko dumi za bl'garskata literatura.

Ot Kitančeva.

(Prenesel bolgarski izvorinik v latinico i prevel na slovenski: A. Bezenšek.)

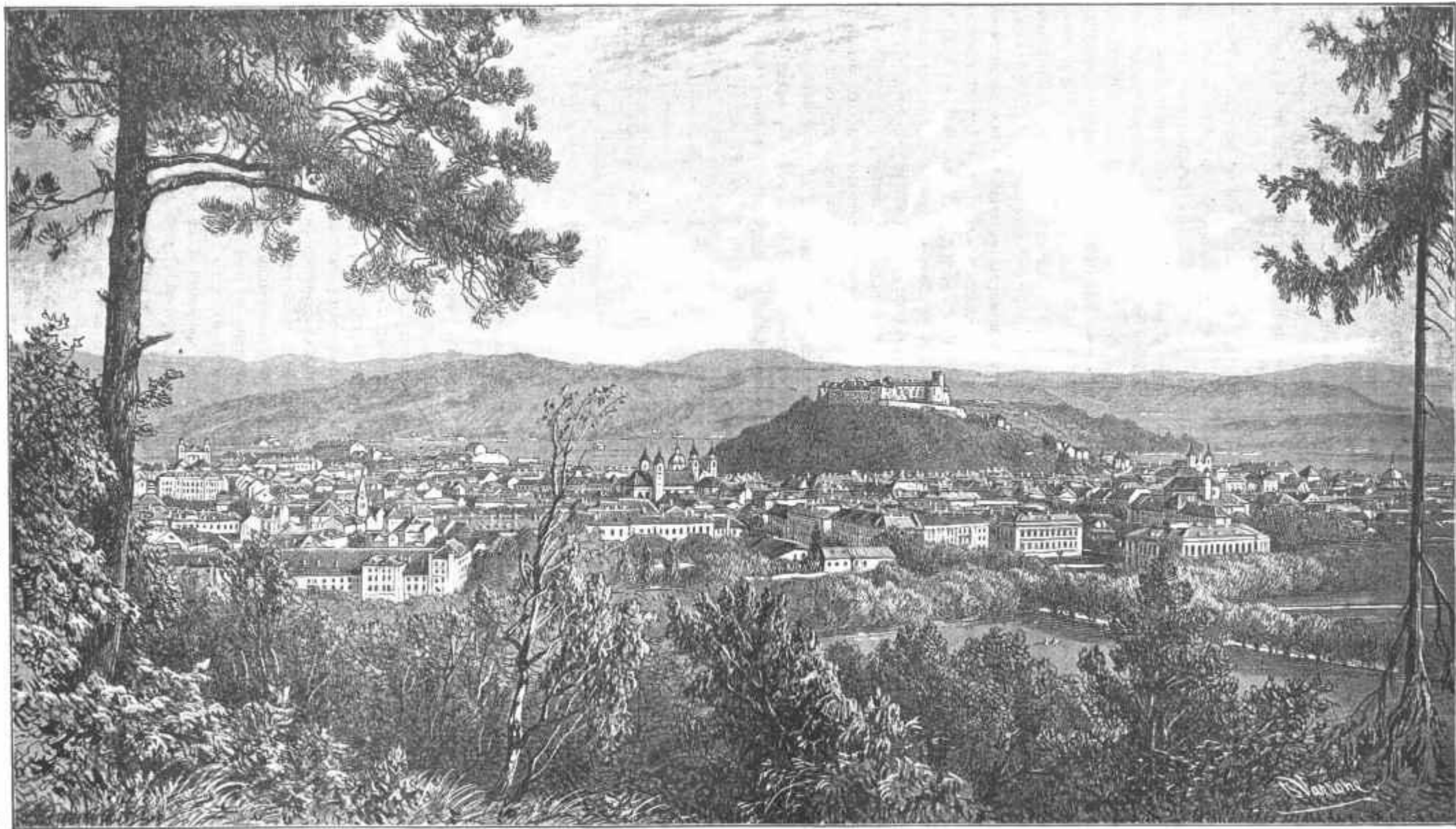
(Dalje.)

Kakto i da se misli za načaloto na slavyanskoto pismo, kakto i da se razsazhdava za jazik't, na kajto naj napréd se je zapisala slavyanskata rieč, edno je nes'mnenno, če ponatat'shnoto razvitije na taja literatura, kajto naričat slovenska i kajto za mnogo vreme ostava obšto dostojanje na vsički Slavjane, je bilo v B'lgarija. Panonija i Moravija za tv'rdě k'aso vreme są bili čestiti da ud'ržat u sebě si bogosluženjeto na slovenskij jazik i da razvivat na tozi jazik njekakva knjižnina. Borbata je bila silna i užasna, vremeto je bilo k'aso, a rabotata je bila ogromna na sv. bratja i tēhniť učenci. Jedva može da se predpoloži, če tē są mogli da napravjat nješto poveče, osvěn da prevedat sv. pisanje i njekoi bogoslužebni knigi. Daže ima učeni čelověci, koito misljat, če podir sm'rt'ta na dvamata bratja ostanalo v převod novij't zavjet i bogoslužebniť knigi; a ot věhtij't zavět samo onova, kolto je bilo pot'řebno za bogosluženijeto, sirěč paramejnika. Kakto i da je, no poslěduj'shata literatura, podir sm'rt'ta na sv. Metodija ne može da se sčita, osvěn dostojanie na bl'garskoto pleme daže i togava, ako se dokaže, če jazik't prinadleži na drugo pleme.

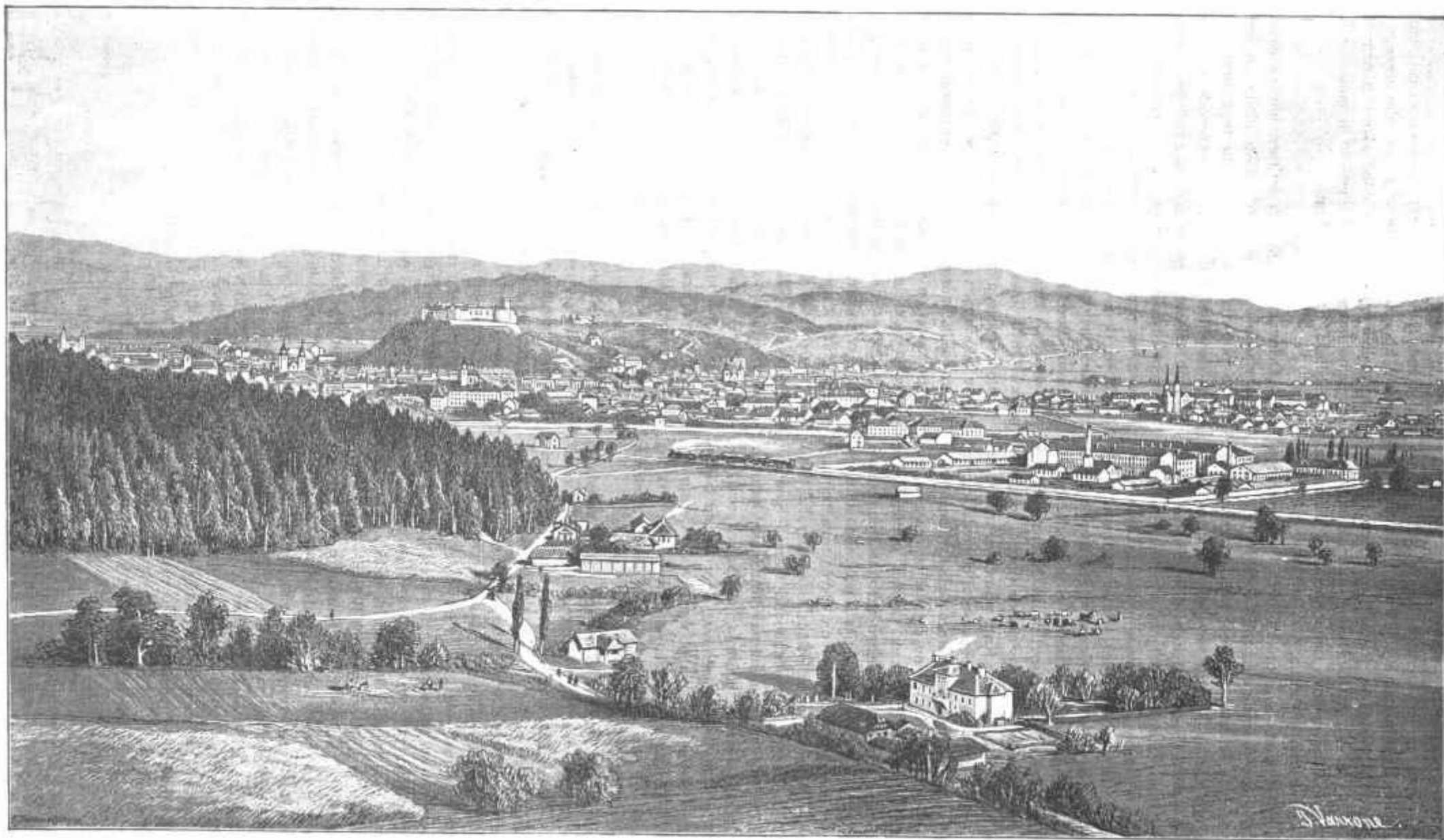
Slěd sm'rt'ta na sv. Metodija i slěd dohoždaniето na negovitě učenci v B'lgarija, dějatel'nost'ta na bl'garskitě knižovnici se je zaključavala poveče v přepisvanje, převoždanie i s'svēm malko v samostojatel'no rabotenje. Přepisvanjeto na čěla jedna kniga i za se ga bi predstavilo dosta golěma mačnotija, a v onova vreme, to je bilo čěl podvig pri němanjeto na material i pri mačnotijata na šrift't. Ta ne trěbva da se čudim, če v onova

Kakor koli se misli o početkih slovanskega pisma, kakor koli se sodi o jeziku, v kojem je bil najpoprej zapisan slovenski govor, jedno je nesumnjivo, da se je vršilo v Bolgariji nadaljno razvitje tega slovstva, koje imenujo slovensko in koje za mnogo časa ostaje obča lastnina vsem Slovanom. Panonija in Moravija bili sta samo malo časa toliko srečni, obdržati pri sebi bogoslužje na slovenskem jeziku in razvijati v tem jeziku nekakovo slovstvo. Borba je bila silna in strašna, čas je bil kratek, a delo sv. bratov in njih učencev je bilo ogromno. Komaj se zamore pomisliti, da bi bili mogli ti napraviti kaj več, nego prevesti sv. pismo in nekoje bogoslužne knjige. Nekteri učenjaci mislijo celó, da je po smrti obeh bratov ostal v prevodu novi zakon in bogoslužne knjige; a od starega zakona samo to, kar je bilo potrebno pri službi božji t. j. paramejnika. Bilo kakor bilo, no sledeče slovstvo po smrti sv. Metodija ne more se vzeti za drugo, nego za lastnino bolgarskega plemena, celó tudi tedaj, ako bi se dokazalo, da prinadleži jezik drugemu plemenu.

Po smrti sv. Metodija in po prihodu njegovih učencev v Bolgarijo, obstalo je delovanje bolgarskih književnikov bolj v prepisovanji in prevajanji, a čisto malo v samostalnem delu. Prepisovanje cele knjige bi tudi sedaj stalo dosta truda, a v onih časih bilo je veliko podjetje pri pomankanji materijala in pri neokretnosti pisma. In tako se ne trebamo čuditi, da so imeli v onih časih ti stega za celega književnika, kdor je znal to umetnost

Ljubljana od severoiztočne strani.

Ljubljana od jugozapadne strani.

vreme se je ščital za čel literator onja, kajto je imal iskustvo i trpenie da prěpisva čeli knigi. A pak onja, kajto je prěvoždai, ščital se je za tvrdě učen čelověk. Samostojatelní s'činenija ot tova vreme počti něma, ako isključim njekoi čerkovni slova i poučenija ot sv. Klimenta Ohridskij, učeník't na sv. bratja.

Dějatelnoš'ta na b'lgarskitě knižovnici prěz vsičkoto vreme na Borisovoto caruvanje trěbva da je bila dosta plodovita, zaštoto viždame, če veče kajdě kraj't na tozi pr'v hristijanin car na B'lgaritě se pojavjavat ne samo prěvodi na razni čerkovno-poučitelni s'činenija, no se javja potrěbnost u čitajuštata b'lgarska publika za knigi s zabavitelno s'držanije. Naj mnogo spomagali za razvivjanje to na knižninata m'nastiritě, kajto Boris založil v golěmo količestvo okolo stolicata si Prěslava i v drugi mjesta i bogato gi nadaril s imanja. Sam Boris, sporěd kakto svidětelstvuva životopisec't na sv. Klimenta Ohridskij, okazval na knižovnicitě izv'němėrni počesti pri dvor't si i gi podbuždai k'm rabota. Kato priměr na trěskavata i plodotvorna dějatelnoš't na togavašnitě b'lgarski knižovnici možem da zemem gorěšpomenatij sv. Klimenta, za kogoto životopisec kazva, če ne ostaval prazen ni denja, nito noštja, toj prěvoždai razni slova i poučenija na prosti jazik, za da mogat da go razbirat i najprostitě čelověci, i propovėdval; pisai žitija i pohvalni slova na razni svjetci, akatisti i molitvi i pr. Osvěn tova, toj imai 3000 učenci, koito sam nadglěždai i poučavai i koito poslě vsički počti postapili v duhovno zvanie. Sam car Boris davai priměr na neumorima dějatelnoš't, kato se otrek'l na staro vreme ot prěstola, pokalugeril se i postapil v jedin m'nastir. Spomėnuvat se v starata b'lgarska literatura njekoi s'činenija ot njekogo si Černorizca na kogoto imeto ne se spomenuva. Mnozima ot ruskitě učeni misljat, če pod tova ime trěbva da se razuměva sam Boris.

Blizost'ta na Vizantija, v kajto sa se s'srėdotočavai po glavnitě ostat'ci ot starata Grko-rimska obrazovanost i kniževnost i d'gotrajnij't mir, kajto Boris slėd kr'stenjeto si zaključil s tazi d'ržava, ošte poveče spomogla za razvivjanje i proc'vtjavanje to na starata b'lgarska literatura. I ponaprėd B'lgaritě sa hodili v Carigrad, gděto sa imai političeski i tr'govski interesi, no slėd pokr'stjavanje to, kato nastanai tridesetgodišnjij mir i prijateljstvo, B'lgaritě provaždai svoitě mladi sinove na v'spitanje v proslavenitě Carigradski učilišta, i to naj naprėd car't, a poslě i po glavnitě Boljari.

Naslėdnik't na Borisa, car Simeon polučil svoeto obrazovanje v Carigradu pod r'kovodstvoto na naj učėnij't čelověk v svoeto vreme Patriarha Fotija. Znajno je ot istorijata, če v onova vreme, za kolto govorim, sirěč v kraj't na IX. i v načaloto na X. viek, Vizantijskitě školi sa bili po dobri i davai po obširno obrazovanje ot kolkoto zapadno-evropejskitě, zaštoto v těh osvěn bogoslovieto prěpodavalo se je nješto i ot filosofijata na drěvnitě.

(Dalje prihodnjěč.)

in je imel toliko strpljivosti, prepisovati cele knjige. A tistega, ki je prevajal, čislali so za jako učėnega človeka. Samostalnih spisov iz te dōbe skoro nimamo, ako izvzamemo nekatere cerkvene govore in nauke sv. Klimenta Ohridskega, učėnca sv. bratov.

Delovanje bolgarskih književnikov za časa Borisovega vladanja bilo je gotovo dosti plodovito, ker vidimo, da se pojavljajo že proti koncu tega prvega kristjanskega carja Bolgarskega ne samo prevodi raznih cerkvenopoučnih spisov, nego se pokazuje tudi pri čitajočem bolgarskem občinstvu potreba knjig z zabavnim zadržajem. Največ so pomagali k razvitju književnosti samostani, kojih je Boris postavil velik broj okoli svoje stolice Preslava in po drugih krajih ter jih bogato obdaril z imetkom. Boris sam, kakor priča životopisec sv. Klimenta Ohridskega, davai je književnikom izvenredno čest pri dvoru ter jih je vspodbujal k delu. Kot primer živahnega in plodotvornega delovanja tedanjih bolgarskih književnikov moramo vzeti gori omenjenega sv. Klimenta, o kojem veli životopisec, da ni praznoval niti po dnevi niti po noči, on je prevajal razne govore in pouke na priprost jezik, za da ga morejo razumeti tudi najpriprostejši ljudje in je propovedoval; opisoval je život raznih svetnikov, in sestavljal slavospeve, akatiste in molitve itd. Razven tega imel je 3000 učencev, ktere je sam nadzoroval in poučeval in koji so potem skoro vsi stopili v duhovski stan. Sam car Boris davai je primer neumorne delavnosti, ko se je odrekel na stara leta prestolu, postal menih (kaluger) ter šel v samostan. Spominjajo se tudi v starem bolgarskem slovstvu nekoja dela nekega Černorizca, čegar pravo ime se ne zna. Mnogi ruski učėnjaki misle, da se treba pod tem imenom razumeti Boris sam.

Bližina Bizancije, v kojem so se sredotočili glavnejši ostanki starega grško-rimskega obrazovanja in slovstva ter dolgotrajni mir, kojega je sključil Boris posle svojega pokršćenja s to državo, pomagala je še več k razvitju in procvetu starega bolgarskega slovstva. Tudi poprej so hodili Bolgari v Carigrad, kjer so imeli politične in trgovske interese, a po kršćenji, ko je nastopil tridesetletni mir in prijateljstvo, pošiljali so Bolgari svoje mlade sinove za vzgojo v slavna Carigradska učilišča in to najprej car, a potem glavnejši boljari.

Borisov naslednik, car Simeon, dobil je svoje obrazovanje v Carigradu pod rokovodstvom najučėnejšega človeka v onem času, patriarha Fotija. Znano je iz zgodovine, da so bila v onem času, o kojem govorimo, t. j. pri kraji IX. in v početku X. stoletja Bizantijska učilišča bolja in so davala obširnejše obrazovanje, nego zapadnoevropska, kajti v njih predavalo se je razven bogo slova tudi nekaj o stari filozofiji.

Potna črtica.

Meseca septembra lanskega leta sem se vozil z Dunaja domov. Z menoj v istem predelu železniskega voza sta potovala dva Nemca, moža najboljših let. Pred Dunajskim Novim mestom izstopil je starejši, a vstopil je postaren človek inteligentnega lica in poln živosti. Zgovoren, kakor je bil, začel je takoj razne pogovore s svojimi sopotniki. Povpraševal je marsikaj, ali tudi mične stvari pravil o sebi in svoji družini. Povedal nam je, da ima ne daleč od Dunajskega Novega mesta majhno graščino, katero je kaj po ceni kupil od nekega tržaškega novčarja, a katera pri vsem tem toliko da nič ne nosi, in naslikal zanimivo podobico o gospodarstvu, ki ga ondu skoraj neomejeno oskrbuje njegova starejša hči, dočim njegovo mlajšo hčer mati doma skrbno čuva in vodi na razne zabave. Priobčil nam je, da ima dva sina, katerih jeden je jako čislani zdravnik na Dunaji, in drugi, dasi jako mlad, dobro plačevan uradnik pri avstrijskem konzulatu v Londonu. Pri-povedoval nam je mnoge zanimivosti o svojem potovanju krog svetá, ki ga je podjel z avstrijskim brodom, izposlanim v namen, da bi proučilo proizvode tujih dežel in potrebe raznih narodov ter s poslednjimi zasnovalo trgovske zveze in tako odprlo nova pota domači kupčiji. Zanimalo me je, da je ta mož, ki se je s tem podjetjem okoristil, ki ga je natanko poznal in ki ga je gotovo trezno in brezpristranski presojal, izrekel uverjenje svoje, da to poslanstvo ni prineslo ónega plóda, kateremu so se nadejali, in da je bilo mnogo predrágo za plod, ki ga je obrodilo. Taka podjetja, menil je mož, prirejajo se navadno ali zato, ker so jih drugi priredili, ali pa zato, ker kak veljavnik hoče, da si pridobi posebnih zaslug in odlik. Na koga je to ménilo, ni tajil.

Kakor z drugimi sopotniki, tako se je ta mož začel razgovarjati tudi z gori omenjenim Nemcem. Iz odgovorov poslednjega zvedel sem, da mu je óni, ki je bil izstopil pred Dunajskim Novim mestom, brat in lastnik večjega nekega podjetja v ónem kraju; da sta rodoma iz južne Nemčije; on da potuje, da se seznanja z nekimi avstrijskimi deželami, a sicer da je profesor v Mecu, stolnem mestu Lotaringije. O tej priliki naj omenim, da Nemci od nekega časa sem radi zahajajo v avstrijske zemlje. Temu se ne bo čudil, kdor vé, kako dosledno Nemci porabljajo vsako sredstvo, katero jim more kolikaj koristiti v dosegu sebičnih njihovih namenov. Jedno takih sredstev je potovanje zunanjih Nemcev v Avstrijo, iz katere jim vedno doni klic, naj pogosto dohajajo in kolikor toliko pomagajo z nemščino pritiskavati na Slovane. Razven tega pa zahajajo severni Nemci v Avstrijo tudi zato, da neke njene kraje za investne namene proučavajo in pripravljajo. Naše državne razmere, svobodno občevanje in raznovrstna občila našega časa pospešujejo take osnove. To vse in še marsikaj drugega delajo po stanovitnih načrtih in da ne ostaje vse brez nasledkov, pritrdil bo vsak, kdor ni slep in nečeligen.

Ne bom trdil, da je nemški sopotnik moj namerjal kaj enakega, ali je naravno, da so me prešinjale razne misli, ko sem bil v njem spoznal nemško-pruskega kul-

turonosca na zahodu Nemčije. Zvedši namreč, da je profesor, vprašal sem ga, na kakšnem zavodu služi? Na škofovskem, odgovori on. Ali ima vse razrede? vprašam ga dalje. Ne, veli, samó nižje. Ali sedaj se nadejamo, da se bo popolnil, ker je škof, ki smo ga nedavno dobili, Nemcem prijazen. In v katerem jeziku poučujete? nadaljujem jaz. V nemškem, odvrne on. Vi imate gotovo mnogo francoskih učencev? pristavljam jaz. Večino, pravi on, ali v najnižjih razredih pomagamo si za silo s francosčino, dokler se učenci malo ne priučé nemščini, potem pa se vse uči le nemški. Ali imate v Mecu še kakšno drugo srednjo učilnico? dodajem jaz. Imamo licej, dostavlja on, opazujé, da je to državno učilišče. Na tem zavodu se pač poučuje francoski? omenim jaz. Kaj še, odgovori on; uči se nemški. Kaj nimajo Francozi nobenega francoskega srednjega učilišča záse? velim jaz. Nimajo nobenega, popolnjuje on. Ali v Mecu je mnogo francoskega prebivalstva? pojasnujem jaz. Gotovo polovica, dostavlja on, čeravno se Nemci jako doseljujejo in se to njihovo preseljevanje z vsemi sredstvi podpira. Vrh tega pa se mora vedeti, da je v Mecu nemška posadka toliko, da je skoro vsak četrti človek vojak.

Kot značajno omenjam le še to, da se je naš Nemec kaj jezil radi francoskih otrok, češ, da premalo spoštovanja izkazuje nemškemu cesarju in kancelarju, ker da o njih govore, kakor o navadnih ljudeh, navajaje ja le po imeni. Bolj kot pri teh Francozih čuditi se je pač dotičnemu nespodobnemu vedenju nekih Nemcev, ki za to nimajo nobenega vzroka ali iz same objestnosti ne vedó, kaj bi počenjali.

Proti nam Slovanom se sklicujejo Nemci radi naše malo število, na našo slabost; očitajo nam, da samostalno ne moremo ničesa posebnega proizvesti, da je naša književnost mlada in neznatna, a jezik naš da je premalo razvit in oglašen. Ti ljudje so premotili velik del nemškega čitateljstva tako, da misli, da se oni res poganjajo za resnico in omiko. Žal, da se še zmeraj tudi med Slovani nahaja mnogo ljudi, ki ne spoznavajo ali nečejo spoznati, da je vse to nemškim voditeljem le zvito bojno sredstvo, s katerim slepé slaboumnike. Da je temu tako, da je Nemcem bilo le do gospodstva in svoje koristi, to dokazuje zgodovina. Ona priča, da so Nemci napadali in zatirali narode, ki so bili od njih mnogo naprednejši, mnogo omikanejši. Ali to, kar je nekdaj bilo, moglo bi se nekako izgovarjati, češ, to so bili časi surovega nasilstva in duševne temôte. Kaj pa se bo reklo, če Nemci dandanašnji ravno tako postopajo proti drugim narodom, kakor nekdaj? Ves svet vé, kako nečloveški in sramotno Pruska preganja in zatira Poljake in Dance, in da prav tako ravna tudi v Alzaciji in Lotaringiji s Francozi, to dokazuje zgoraj navedeni razgovor z nemškim učiteljem iz Meca, in tu se ni mogoče sklicavati na pretveze, brezvestno rabljene proti Slovanom. Francozi niso majhen in slab narod in čeravno štejejo nekaj milijonov menj od Nemcev, vendar so narod jak in mogočen. To iz svoje izkušnje predobro vedó Nemci in o vsi njihovi sedanji prešir-

nosti jih popada strah, če se spominjajo nekih francoskih vladarjev ter pomislijo, da bi se mogli jednaki časi vrniti. Francozom se ne more očitati, da ne morejo kaj posebnega proizvesti, ker velik del tega, kar je novega in znamenitega, že delj časa dohaja s Francoskega. Marsikaj, kar so proizveli Francozi, vsprejeli so Nemci, da, reči se more, vsprejel je ves svet. Njihova književnost ni mlada, ker je obrodila važna dela že tedaj, ko je nemški jezik bil še povsem surov in neopiljen. Ona je velikanska in je v svojem času gospodovala celó Nemcem in drugim národom. V nekih strokah prekošéva književnosti vseh ostalih národov. Francoski jezik je bil že davno tako razvit in oglajen, da so državniki le v njem občevali. Tedaj kar nič vsega ónega, kar nemški zvijačniki za puhljivce navajajo proti Slovanom, ne velja proti Francozom, a vendar ne delajo nobenega razločka in jih zatirajo ravno tako, kakor Slovane. Ne puščajo jim niti jednega srednjega učilišča ondu, kjer so pred malo leti gospodovali sami. Naravno je, da mora to Francoze, ki toliko držé do slave, jako žaliti in ni se čuditi, če Nemce strastno sovražijo.

Vsak, kdor hoče govoriti resnico, mora po navedenem priznati, da je vse, s čimer Nemci zatiranje drugih národov, zlasti Slovanov, zagovarjajo, gola pretveza in sleparstvo. Pravi vzrok njihovega surovega postopanja je le njihova pohlepa za gospodstvom in koristjo. Kjer jim gre za to, ondu hladnokrvno z nogami teptajo najplemenitejša čustva, vsako pravo, vsako omiko in z ogavno drzovitostjo zatajuje prva načela krščanstva in človečnosti. Žalostno je, ali resnično, da oni, ki se bahajo z najvišjo omiko, katero hočejo, kakor vedno kričé, širiti po vsem svetu, proglašajo kot jedno prvih pravil golo silo, tvrdeč, da se smejo slabši národi zatirati in uničevati. S tem se proglašá, da neke národnosti živeti ne smejo. Ali ni to barbarski in brezumno? Ali se s tem ne teptá ostudno vsaka človečnost in prvo načelo krščanstva, po katerem so vsi ljudje jednaki, naj govore kateri koli jezik? Ali ni to grozno, da bi moral kak národ izginiti raz lice zemlje zato, ker si je kak prevzetan mogočnik vtepel v glavo, da mu je na poti? — To ne bi bilo tako strašansko, da ima izvòr svoj le v boji, le v divji strásti. Neznanska grozota je posebno v tem, da se to izvaja v navadnih okoliščinah proti národom mirnim, po hladno preudarjenih načrtih, dočim Nemci to delajo le iz samopašnosti, a ne iz sile, ne radi varnosti svoje, ker ta ne bo večja, četudi pol milijona ali še več inorodnikov uničijo ali v Nemce pretopé; pri tolikih milijonih, kolikor jih Nemci štejejo sedaj, ne odločuje usode kakega pol milijona. A tudi ko bi na milijone povečali število svoje, moglo bi se dogoditi, da bi jih premagala jačja sila, tedaj se s tem ne dá nič opravičevati. Ko bi se s tem moglo kaj opravičiti, potem bi se vsak národ smel truditi, da se s takimi nasilnimi sredstvi pomnoži na kvar sosedov svojih. A kam bi moralo to voditi? Do strastnega sovraštva med národi, do vednega zatiranja in boja med njimi, a posledek tega bi bila divjost in surovost. Ali so zato države, ali je to svrha človečanstva?

Nemci se ne morejo izgovarjati, da tako postopajo le nekateri. Radi priznajemo, da ne odobravajo tega vsi,

da se med njimi nahaja mnogo pravičnih in plemenitih ljudi, ali še več jih je, ki pogubno postopanje svojih voditeljev podpirajo, drugače ti naklepov svojih ne bi mogli izvajati.

Tolažiti more človeka, da drugi národi postopajo pravičneje, da sami švicarski Nemci drugače mislijo in delajo. Na Švicarskem je namreč malo ne 70% nemškega prebivalstva, a vendar je ondu ravnopravnost národnosti in jezikov (nemškega, francoskega in laškega) popolnoma izvedena. V Belgiji je flamski jezik v osnovni šoli zmeraj imel prirodno svoje pravo, a od leta 1850. prodril je tudi v srednja učilišča in uči se celó v vallonskih (francoskih) učilnicah. Leta 1873. dobil je svoje pravo pred kazenskimi sodišči, a leta 1878. tudi v upravi. — To, kar Nemci delajo, počenjali so Angleži v Irski, zato jih dandenašnji tepe zaslužena kazen. Vedeti se pa mora, da je v Irski domači jezik z večine izumrl, a vendar se Irci Angležem tako žilavo ustavljajo. To je dokaz, da zatiralcu tudi to ne zagotavlja gospodstva, če je zatirancu zadušil domači jezik. Sicer pa Angleži sami v svojih naselbinah postopajo drugače. Le v treh glavnih mestih Izhodne Indije, v Kalkuti, Madrasu in Bombaji vlada pri višjih sodiščih in v državni upravi angleščina, po ostali Indiji pa je povsod službeni jezik domači. V početnih šolah se poučuje v dotičnem domačem jeziku. Višjih učilišč je več angleških, ali jih je takisto mnogo z domačimi poučnimi jeziki, zato tudi v tem pogledu ni domače prebivalstvo nikdar kazalo nezadovoljnosti. — V Kanadi se vodi le uradno dopisovanje v angleščini, sicer pa sta angleški in francoski jezik popolnoma ravnopravna. V učilnicah more prvi ali drugi jezik biti poučni. — V predbrežni (kapski) naselbini sestavljajo Holanci kmetsko prebivalstvo. Njihov jezik sicer ni še angleškemu ravnopraven, ali od leta 1881. vendar sme tudi deželnemu zboru rabiti in za óne uradnike pri okrajnih oblastvih, ki angleščine dobro ne znajo, izdaja se zakonik tudi v holanskem prevodu. Holanci imajo svoje učilnice, v katerih se jim ne vsiljuje angleščina. Sedaj se oni potegujejo za to, da se njihov jezik uvede tudi pri sodiščih, v upravi i. t. d. — Na otoku Malti živi 160.000 ljudi, katerih govori velika večina, 130.000, domači malteški jezik, ki je sroden arabskemu. Ostalih 30.000 govori ali laški, ali angleški. Lahki so tedaj v znatni manjšini, a vendar so znali dognati, da se je volilni red za zakonodajni zbor prenaradil tako, da so odločilno moč dobili z večine laški obrtniki po mestih in trgih. Dosegši to so proglasili laščino jedinim službenim jezikom na otoku. Temu nenaravnemu stanju, tej krivici so se uprli z vso silo domači Maltezi in angleška vlada je bila tako previdna in pravična, da je njihovemu jeziku dala njegovo pravo v uradnem občenju.¹⁾

Ošabni Nemci radi zovejo Rusijo barbarsko. Da ta barbarska Rusija ni tako tlačila inorodnih svojih

¹⁾ Beroč to mora se človek pač spominjati postopanja Lahov v našem Primorju. Naš národ je tu v veliki množini, a vendar mora robovati prekanjenemu tujcu, katerega, žal, podpira tudi vlada na kvar same države. Neznatni Maltezi so si priborili svoje pravo, ali si ga naš národ ne bo? Najmanjša plemena dobivajo veljavo svojo, kaj je jedini Slovan ne bo? To vendar ni mogoče! Treba le, da odločno hoče, in dobí jo.

podložnikov izvzemši morda do neklej Poljake, kakor nemška Prusija, da je celó za Nemce toliko ozira imela, da so oni drugim plemenom krivico delati mogli, to naj dokažejo naslednje vrstice.

V ruskih pobaltiških pokrajinah Estoniji, Livoniji in Kurski živi do dva milijona ljudi, katerih je tujih, zlasti nemških priseljencev kakih 15 postotkov; vse ostalo, 85% je domače, a itak so tujci Nemci uživali take predprave, da je nemščina gospodovala povsod, pri sodiščih in v šoli. Najvišja deželna oblastva občujo s podrejenimi uradi in z ljudstvom v nemškem jeziku. Po mestih so osnovne šole skoro izključno nemške. V srednjih učiliščih se uči, razven ruščine, vse le nemški. Ruščina je poučni jezik le na enem jedinem gimnaziji v Rigi. Na vseučilišči v Drptu se je predavala le ruska književnost in pravoslavno bogoslovje ruski, vse ostalo nemški.¹⁾

Pri vsem tem pa še zmeraj najvišje državne in častniške službe dajejo tujcem, zlasti Nemcem, katerim z večine izročajo tudi zastopanje države svoje, kar jim ne more biti niti na korist niti na čast. Žalostni nasledki so se pokazali že večkrat, ali Slovani se še niso zmožili in človek mora časih kar strmeti, če vidi, da pospešujejo tujstvo ali brez nuje, ali celó na očitni svoj kvar. Tako moramo pač zavzeti vprašati, čemu li so sedanji oblastniki na Bolgarskem namestu ruščine v šole uvedli nemščino, ali pa, kako li more slovenski časnik zagovarjati uvajanje nemščine v primorske šole? To pač ni pametno in zato tudi drugi národi tako ne delajo, le Slovani ravnaajo tako.

Leta 1711. in 1743. podpadli so neki deli Čuhonske (Finske) Rusiji, a od leta 1809. gospoduje poslednja vsej deželi. Čuhonska ima svojo posebno ustavo in uživa v notranjih rečeh popolno samoupravo. Domača jezika, švedski in čuhonski, rabita v uradu in v šolah; Rusi nobenega ne izpodrivajo ter domačemu stanovalstvu ne vsiljuje svojega jezika.²⁾

Ker tedaj Rusi tako ozirno postopajo z domačim národom, tudi ta nima vzroka, boriti se za svoj jezik in

národnost svojo, in to tem menj, ker se državne službe v Čuhonski podeljuje le domačincem, a tujcem, med katere štejejo tudi Ruse, le v slučaju posebne potrebe in le, če se to zgodi po posebnem sklepu. V takih okolišnih je naravno, da je tamošnje prebivalstvo Rusom udano in zvesto. Vender pa je imela tudi Čuhonska svoj národnostni boj in sicer med Švedi in Čuhonci. Švedi, nekdanji gospodarji dežele, katerim je pripadalo plemstvo in z večine tudi mestno prebivalstvo, izrinili so bili, čeprav jih je bilo mnogo menj od domačega ljudstva,³⁾ čuhonski jezik iz javnega življenja, iz uradov in višjih učilišč.

Ko so namestu Švedov zavladali v deželi Rusi, vzdramili so se Čuhonci in čutí, da se morejo le s pomočjo domačega svojega jezika povzdigniti, začeli so ga na vso moč razvijati in piliti, zahtevaje, da se uvédi v urade. Temu so se ustavljali takozvani Svekomaní, podobni našim nemčurjem, in rogali se čuhonskim rodoljubom. Ali ti niso opešali: njihov jezik se je vse bolj gladil, njihova književnost se je vse lepše razcvítala in dosegli so v zadnjih treh desetletjih, da je čuhonsčina švedščini postala ravnopravna v vsem javnem življenji. Le na vseučilišči v Helsingforsu ni ravnopravnost popolnoma provedena, ker se ondu predava čuhonski samó dotični jezik in bogoslovje. Car Nikola je leta 1850. sicer nekaj omejil razvijanje čuhonsčine, ali car Aleksander II. je to omejevanje zopet odpravil in od tedaj ona jako uspešno napreduje.⁴⁾ — Zanimivo je, da po Nemcih toliko grajaní Rusí zatirane národe osvobajajo in njihov razvoj pospešujejo, dočim »liberalni« (?) in »kulturonosni« (?) Nemci, kakor se sami lažno in nespodobno radi imenujejo, napredne in omikane národe tlačijo in zatirajo. Kdo je tedaj barbar? — Kdor hoče svet izobraževati, mora hoteti svobodo in razvoj posamičnih národnosti in njihovih jezikov; kdor prirojeno človeško pravo do te svobode in tega razvoja zanikava in národe mori: ta ne širi miru, sreče in omike, ampak zdražbo in boj, nesrečo in divjaštvo; tak je pač sam divjak. — Omeniti je vredno, da niti prijatelj Nemcev, Madjar nemškega poklica za kulturonostvo ne pripoznava, ker brezozirno in silovito pomadjaruje tudi Nemce.

Nadejajmo se, da skoro napoči čas, ko bo zmagala z božjo in pravih ljudomilov pomočjo tudi svoboda národnosti, kakor je zmagala marsikatera druga!

Savinski.

³⁾ Čuhonska šteje kaka dva milijona prebivalcev, katerih je 84% Čuhoncev, 14% Švedov, dočim ostali pripadajo drugim národom.

⁴⁾ Navedene podatke o národnosti sem posnel po zanimivi knjigi »Die Sprachenrechte in den Staaten gemischter Nationalität. Nach den von Dr. Adolph Fischhof gesammelten Daten und gemachten Andeutungen dargestellt. Wien 1885. (Manz.)

¹⁾ Kaže se, kakor bi se o tem sedaj nekaj menjalo. Sicer se pa Nemci skoro menj bojé Rusov kot domačega, estonskega in livonskega prebivalstva, katero zahteva ravnopravnost. Sploh je čudno, da so Nemci v tuji državi mnogoštevilnejšemu domačemu národu mogli toliko časa po svoji volji gospodovati. Razjasnuje se nekoliko to, če pomislimo, da so Rusi Nemce zmeraj podpirali, ne vidé, koliko jim to mora v vsakem oziru prinašati kvara, kajti Nemec ni tak, kakor so drugi, ni krotak in skromen, ampak nesramen in samopašen; on ni zadovoljen, če med tujim národom pošteno izhaja, ampak hoče, če ga je le peščica, domačemu národu, ki ga je prijazno vsprejel, v njegovi lastni domačiji takoj ošabno zapovedovati in gospodovati. Rusi to vedó, če se nečejo sami slepiti, a vender so naseljevanje Nemcev na zapadnem Poljskem tako pospeševali, da jim to že sedaj preseda.

²⁾ V vsi deželi je le devet ruskih osnovnih šol, jeden gimnazij in jeden progimnazij za rusko mladino.

Naše slike.

Ljubljana. (K slikama).

Evo Ljubljane — bele Ljubljane, kakor jo imenuje národna pesem. V polukrogu ob vznožji nevelikega holmca, na katerem stoji obširno poslopje — ljubljanski grad — razprostrlo se je mesto. Od dveh strani sezajo do njega griči, ki se polagoma dvigajo h goram v njihovem ozadji; od drugih dveh strani pa sta se razprostrli veliki ravnini: na jugozapadu močvirje, na severoiztoku pa prekrasno ljubljansko polje. Léza Ljubljane je dražestna; malo je mest, katera bi se v tem pogledu mogla meriti z našo metropolo. Tudi mesto samó na sebi je lepó. Starejši deli njegovi, kakor Stari trg, Žabjak in bližnje njima ulice, so sicer ozki, a vender snažni. Trgi pa so nekateri prav veliki, tako Kongresni trg s priljubljenim šetališčem »Zvezdo«, trg sv. Jakopa, Valvasorjev trg in cesarja Josipa trg. Tudi novejšje ulice so široke.

Proti zapadu od mesta stoji podturenski ali tivolski grad, do katerega se more priti po lepih košatih drevo-redih, zasajenih dné 1. marcija 1815. leta po generalu Latermannu, kateri si je, državnik in vojščak, zaslužil častno ime v zgodovini dežele naše. Takoj za tivolskim gradom — nekdanjo lastnino generala Radeckega — začinja se lep, senčnat gozd z igličastim in listnatim drevjem. Ta gozd je preprežen na vse strani z lepimi, širokimi stezami za mestne sprehajalce; vrhu gozda pa se je pred štirimi leti odprl krasen razgled po Ljubljani in njeni okolici. S tega razgleda prikazujemo tudi mi Ljubljano na denašnjih dveh slikah.

Cerkvâ ima Ljubljana mnogo. Med njimi je najznamenitejša v bizantinskem zlogu sezidana stolna ali šenklavžka cerkev z lepimi freskami, ki jih je naslikal sloveči italijanski mojster Julij Quaglia in naš slavni Matej Langus. Cerkev šentjakopska ima jako lepe marmornate žrtvenike od italijanskega klesalca Robbe in drugih. V zadnjem času jo krasé tudi freske domačega našega umet-

nika Jurija Šubica. Omeniti je dalje pred dvema letoma čisto prenovljene velike frančiškanske cerkve z mnogimi znamenitimi freskami Langusovimi, Wolfovimi in umršega patra Aleksandra Robleka, in loretanske kapelice; veličastno zidane nunske cerkve; cerkve trnovske, šentpeterske in l. 1883. posvečene cerkve srcá Jezusovega s kapelico sv. Cirila in Metoda. Kdor obišče Ljubljano, ne zamúdi ogledati si teh cerkvâ. — Med drugimi javnimi poslopji naznamenitejša je mestna hiša z lepim, toda v teku časa, žal! skaženim pročeljem. Omeniti je dalje vladíške palače, knezovladíškega semenišča, gimnazijskega poslopja (nekdanjega liceja), realčnega poslopja, deželne hiše, deželnega dvorca in lani dogotovljenega poslopja za moško in žensko učiteljišče.

Prebivalcev — brez vojakov — imela je Ljubljana o zadnji štetvi 26.284. Med njimi so našteli preko 5000 Nemcev, kar je — z mirno vestjo lahko rečemo — vsaj desetkrat pretirano. Sedaj bode imelo mesto z vojniki vred kacic 30.000 prebivalcev.

Dasi nima pravih pogojev za vspešen razvoj in napredek, naša Ljubljana vender ne zaostaja za drugimi modernimi mesti. Osobito v poslednji dôbi, odkar ima národen mesten zastop, olepšala in razširila se je nepri-merno. Ko bi pa Bog dal, da postane Ljubljana stolno mesto združene Slovenije, za katero se moramo ob ugodni priliki potegniti odločno, tedaj bi se v nekaterih letih izpremenila in razširila tako, da bi je ne bilo poznati.

Da je bela Ljubljana navzlic politični razkosanosti slovenskega národa vender naše duševno središče, vemo vsi. Tu se stekajo vse struje književnega našega napredka; od tod pošilja inteligencija po vsi slovenski domovini. O vseh važnih trenutkih so obrnene oči rodoljubov k Ljubljani, da vidijo, kako misli in kaj počne ona. Naša želja je, da bi lepa naša stolica bila vsemu slovenstvu vedno vzor požrtvovalnosti, vzor čistega rodoljublja.

—b.

Pogled po slovanskem svetu.

Slovenske dežele.

Bratje Čehi se že prav vrlo pripravljajo k izletu v lepo našo domovino. Dotični odbor, v katerem so zastopana najpoglavitejša praška národna društva in čegar oficijalni naslov je »výbor pro uspořádání výletu do Lublaně«, priobčil je te dni po vseh čeških listih poziv k izletu. V tem pozivu se spominja odbor s pristrčnimi besedami našega predlanskega pohoda v zlati materi Pragi in naglaša, da je dolžnost Čehov vrniti nam našo ljubezen z mnogobrojnim pohodom slovenske domovine. — Po poročilih, dohajajočih nam iz Prage, je zanimanje za ta izlet splošno in že sedaj je gotovo, da bode poseben vlak iz Prage pripeljal nam najmenj 300 gostov. Natančneje poročamo v prihodnji številki; za danes izrekamo le prošnjo, naj bi se Slovenci ob vsej progi, koder se bode vozil češki vlak, pripravljali za časten vsprejem. — Po dosedanjih razporedbah se popelje vlak iz Prage preko sv. Valentina, Ljubnega in Mosta do glavne proge južne železnice in potem po nji do Trsta. Iz Ljubljane se bode priredil skupen izlet na Bled.

Drja. Lovreta Tomana slavnost. Poslednja številka našega lista je na kratko naznanila program te národne slavnosti v spomin blagega domoljuba-pesnika drja. Lovreta Tomana, ki se je dné 3. t. m. zvršila vsestranski sijajno. Ker nam danes ni móči poročati o njej obširneje, storimo to v bodočem číslu.

»Slovenska glasbena Matica« v Ljubljani. Po odredbi naučnega ministerstva je pregledaval dné 7. junija t. l. c. k. vladni svetovalec in glavni tajnik društva »godbenih prijateljev« na Dunaji, g. L. A. Zellner, godbeno šolo »Glasbene Matice«.

To pregledovanje in oziroma izpraševanje je trajalo 3½ ure ter se je raztezalo na vse stroke šolskega pouka.

Gospod vladni svetovalec je pazljivo poslušal igranje posameznih gojencev, dajal je tudi sam razne naloge v praksi in teoriji.

Bil je jako zadovoljen z vspehom tega izpraševanja; pohvalil je dalje vzorni red, nahajajoč se v zaznamkih in beležkah učiteljev, in se sploh jako laskavo izrazil ob vspeš-

nem delovanji posameznih učiteljev in o notranjem organizmu vse šole.

Osobito ga je iznenadil nad 130 gojencev broječi mešani zbor, kateri je jako precizno in navdušeno zapel tri pesmi. Tudi gospodične so zapele dva triglasna ženska zbora, in odrasli gojenci jeden moški zbor. Pesmi, iz 130 mladih grl krepko in mogočno doneče po veliki šolski dvorani, napravile so na g. svetovalca velik utisek.

Pohvalil je g. Gerbiča spretno vodstvo pevskih zborov ter mu čestital na povoljnem vspehu. Konečno je želel slišati kako v Slovencih popularno pesem. Na to zapel je ves zbor »Po jezeru«, katera pesem je g. Zellnerju jako ugajala.

Slednjic se je zahvalil navzočnim odbornikom za prijazen vsprejem, ljubeznivo se poslavljaj od gojencev, vspodbujal gg. učitelje k daljnemu vstrajnemu delovanju ter zatrdil, da zavod »Glasbena Matica«, ki s toliko požrtvovalnostjo deluje v prosveto nežne mladine, katerega šola tako vrlo napreduje, sme gojiti trdno nado, da bode slavna c. k. deželna vlada njega vstrajno delovanje uvaževala, in mu sigurno tudi naklonila zasluženno podporo.

Preširnova podoba. Olnato podobo vélikega pesnika našega dr. Fr. Preširna, katere je národ naš doslej jako pogrešal, naslikal je g. Srečko Magolič v Ljubljani. Portret je posnet po izvirniku Kurza pl. Goldensteina, kateri je leta 1850. Preširna po spominu naslikal in sliko prodal g. Franu Potočniku, prijatelju Preširnovemu, sedaj v pokoji živóčemu c. k. stavbinskemu svetovalcu v Ljubljani. Sedaj je lastnik te slike prof. Fran Levec. Magoličeva slika je prav lepo delo. Ne bomo obširneje opisavali te podobe, temveč opozarjamo le slovensko inteligencijo, posebno pa slavne čitalnice in bralna društva, naj pridno posežejo po nji; kajti v nobenem národnem društvu, v nobenem stanovanji odlične imovite národne obitelji ne bi se smela pogrešati podoba največjega pesnika našega. — Podoba se dobiva v treh veličinah, in sicer: v prirodní velični po 35 gld., v dveh tretjinah prirodne veličine po 25 gld., in v jedni tretjini po 15 gld., v krasnem okviru in poštne prosta pri zdelovalci v Gradaških ulicah št. 16 v Ljubljani. Naroča se najlože po poštni nakaznici, ali pa se slika pošilja z dovoljenjem naročnikovim tudi proti poštenu povzetju.

Vabilo na slavnost blagoslovljenja društvene zastave, katero priredi *slovensko delavsko pevsko društvo* »Slavec« v Ljubljani dné 10. julija 1887 o priliki imen-dana slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda.

Naša zastava.

I.	II.
Zastava naša sveta zdaj	Za dom gorkó imá srce,
Nad nami radostno vibraj,	Za delo krepke pa roké,
Vodnica verna bódi	Za petje jasna grla
Nam vedno in povsódi!	Ta četa naša vrla.
Ti vódi nas navdušujóč	A delo, čut in spev glasán,
Mi s tabo pojdemo pojóč	Naj dómu služi v trdnó brán
Na vojsko nekrvavo	In rast in čast in slavo
Za dóma slavo!	Pod to zastavo!

S. Gregorčič.

Spored:

I. V soboto dné 9. julija ob 9. uri zvečer serenada pri kumici visokorodni gospé baronici Winklerjevi in gospé

Murnikovi, njeni namestnici. — II. V nedeljo dné 10. julija se zberó društva v tukajšnji čitalniški restavraciji ob 1/2 10. uri dopóldne, odkoder točno ob 1/4 11. uri odidó preko Zvezde, Gospodskih ulic, sv. Jakopa mostú v cerkev sv. Jakopa, kjer bode ob 1/2 11. uri sv. maša, pri kateri poje pevsko društvo »Slavec« Nedvedovo mašo »Slava Stvarniku«. Po maši se zberó vsa društva na sv. Jakopa trgu; tam bode *slavnostni govor*, katerega govóri gosp. dr. Jos. Vošnjak; potem se vrši *zabijanje žbljev* in izročitev zastave zastavonoscu. Pred slavnostnim govorom poje društvo »Slavec« Jenkovo »Molitev« in po končanem obredu Försterjevo slavnostno kantato »Naša zastava«. Po končanem petji se vrnejo vsa društva z zastavami po Starem in Glavnem trgu, Valvasorjevem trgu, čez Mesárski most, Št. Petersko predmestje in Slovne ulice v čitalnico, kjer bode ob 1. uri *popoldne* »banket«. — III. Ob 1/2 4. uri popóldne se zberó zopet vsa društva v čitalnici, odkoder odidó ob 4. uri skupno z zastavami na Kozlerjev vrt, kjer bode *veliki koncert s kegljanjem, streljanjem in tehtanjem*. — Pri tej veselici sodeluje iz posebne prijaznosti slavni mešani zbor Šišenske čitalnice, gosp. Ivan Meden in slavna vojaška godba domačega pešpolka baron Kuhn št. 17, katera svira po koncertu na vrtu čitalniške restavracije. — Začetek koncertu ob 4. uri popóldne. Vstopnina po 20 kr. za osebo. —

Pevski in godbeni spored:

Pesem dar je iz nebá,
Ki srce veselo vžiga,
Kadar táre skrb duhá,
Petje ga nad prah povzdiga.
Jos. Cimperman.

1. A. Horny: »Slavnostna koračnica«, svira vojaška godba. — 2. S. Jenko: »Naprej«, zbor. — 3. Gounod: Prolog in introdukcija k operi »Romeo in Julija«, svira vojaška godba. — 4. A. Förster: »Naša zastava«, zbor (nov) z osmospevom. — 5. Bianchini: »Julijin valček«, svira vojaška godba. — 6. Nedved: »Nazaj v planinski raj«, poje mešani zbor Šišenske čitalnice. — 7. Verdi: Prizor, duet in finale iz opere »Rigoletto«. — 8. Cegnar: »Mor-narjeva tožba«, zbor z bariton-samospevom. — 9. Czi-bulka: »Šaljiva polka«, svira vojaška godba. — 10. Vogl: »Cigani«, zbor s tenor-samospevom, samospév poje go-spod Ivan Meden. — 11. Rosner: »Smešni potpourri«, svira vojaška godba. — 12. Gerbič: »Moj spominek«, poje mešani zbor Šišenske čitalnice. — 13. Wagner: Praznična koračnica iz opere »Rienzi«, (z zvončkanjem), svira vojaška godba. — 14. Gerbič: »Slovanski brod«, zbor. — 15. Ambrož: »Minka«, polka mazurka. — 16. Dr. B. Ipavic: »Slovanska pesem«, zbor (nov) s tenor- in bariton-samospevom. — 17. Herold: Ouvertura k operi »Zampa«, svira vojaška godba. — 18. A. Heidrich: »Noč na Blejskem jezeru«, zbor z bariton-samospevom. — 19. J. Strauss: »Vojno pustolovstvo«, galop, svira vojaška godba. — 20. Zajec: »Frankopanka«, zbor. — Kegljanje na dobitke. — Streljanje na dobitke. Streljanje in kegljanje se prične ob 9. uri dopóldne in se konča ob 8. uri zvečer. — *Polovica čistega dohodka je namenjena družbi »sv. Cirila in Metoda«*. — K tej slavnosti vabi vsa národna društva ter prijatelje petja in zabave naj-uljudneje slavnostni odbor.

Ostali slovanski svet.

Ameriški »Sokolovci« v Pragi. V Ameriki biva-joči Čehi so napravili drugi izlet v češko svojo domo-vino. Došlo je okoli 300 starcev, mladeničev, žen in otrok. Deputacija praškega »Sokola« je šla prišlecem do mórja naproti. Na vsem potovanji po Češki je ljudstvo srčno in burno pozdravljalo prekomórske brate. Kolodvori, po katerih so se peljali, bili so okrašeni z zelenjem in cvetjem in z národnimi zastavami. Posebno slovesno so bili ameriški gostje vsprejeti na praškem ko-lodvoru, kjer jih je čakal mestni načelnik gosp. Vališ z

vsem mestnim zastopstvom, poleg njega načelníštva po-samičnih mest in šolskih občin, mnogobrojna društva ter silna množica ljudstva. Ameriški gostje ostanejo ští-rinajst dni v stari domovini svoji, da jo v ljubezni še ože združijo z novo.

Odlikovanje. Carsko Peterburško vseučilišče, pod pokroviteljstvom carja Aleksandra III., imenovalo je predstojnika jugoslovanske akademije znanosti in umet-nosti, gosp. dr. Fr. Račkega, častnim svojim članom ter mu doposlalo diplomo, katero so podpisali vsi člani

vseučilišnega sveta. S tem imenovanjem je g. dr. Fr. Rački častni član vseučilišč v Peterburgu, Moskvi in v Odesi.

Izvoljen dekanom. Za bodoče šolsko leto je izvoljen dekan na bogoslovski fakulteti vseučilišča zagrebškega dr. Ferdo Belaj.

Národno naobrazovanje v Rusiji. Ruski pisatelj Prugavin opisuje v »Rusk. Vědom.«, kako v poslednjih letih napreduje národno naobrazovanje v Rusiji. Sedaj se izdava vsaka národna knjiga najmenj v 11.000 izvodih; obično tiskajo izdavatelji po 30.000, 40.000, pa tudi po 50.000 izvodov. Toda često se dogaja, da se katero delo tiska tudi v 80.000 izvodih, in vender še prav tisto leto se napravijo po dve ali tri izdave. Najbolje izhajajo pri tem izdavatelji národnih knjig, kajti vse se hitro razpečavajo, in kupujejo jih zlasti seljaki. G. Prugavin poziva zaradi tega ruske pisatelje, naj sestavljajo samó primerne knjige za národ, na kar se je do sedaj premalo gledalo.

V pribaltiških krajih bode — kakor se poroča iz Derpta — ruski jezik kmalu izpodrinil v javnem življenji jezik nemški, kateri je tam doslej imel glavno vlogo ne glede na to, da je nemško prebivalstvo v manjšini nasproti domorodnim Estom in Lotišem. Poslednja dva národa, katera sta doslej imela pač dovolj prilike spoznati, kaj je nemška nadvlada, pozdravljata z veseljem preobrat v tej stvari; Nemci sami, dobro vedoč, da je bila njihova nadvlada le umetno narejena in odvisna od nebržnosti ruske vlade, pa se z neko resignacijo udajajo. — Ruski jezik je uveden sedaj že v vse stroke državne uprave in v vsa nižja učilišča; uvaja se pa dosledno tudi na vseučilišče. Tako je naučni minister potrdil profesorja Engelmanna za novo petletno dóbo le s pogojem, da bode z novim šolskim letom predaval rusko pravo v ruskem jeziku. Nasproti temu pa ni imenoval vratislavskega privatnega docenta Stampeja, katerega je izbral vseučilišni senat za predavatelja rimskega prava, zato, ker ni zmožen ruskega jezika.

KNJIŽEVNOST.

Jos. Stritarja zbrani spisi. I. zvezek. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1887. — Stritarjevi zbrani spisi bodo izšli v 50 do 60 po 2 do 2½ tiskovne pôle obsežnih snopičih po 25 kr. ali v 5 do 6 po 20 do 25 tiskovnih pól obsežnih zvezkih, vsak zvezek po 2 gld. 50 kr. Vsak teden izide jeden snopič, vsak drugi mesec jeden zvezek. Pričelo se je pa izdavanje s poezijami, koje bodo obsezale jeden zvezek; za temi pride proza, in sicer: a) pripovedni, b) dramatični, c) šaljivi, d) ukoviti in e) meševiti spisi. Nekoliko spisov, iz posebnih razlogov ne vsprejetih v naročitev, izide konečno v dodatnem zvezku.

Došli so nam Stritarjevih zbranih spisov I. zvezka 1., 2. in 3. snopič v zeló ukusni obliki, kakor vsa tiskarska dela omenjene firme, kateri se je smeti brez vsakeršne bojznivosti staviti vzpored tudi najboljšim inim zavódom vrste svoje. O Stritarjevih dél vrednosti ni treba mnogo pisati, niti ne jih posebno priporočati. Kdor dobro pozná književno gibanje naše poslednjih dvajset let in komur utriplje v prsih čutno srce za vse, kar blaži, povzdiga in téši zavednega človeka, komur je ljubezen do národa slovenskega sveta in umételnost ne samó »trak na klobuku«: ta vé, katero mesto si je poleg drugih dušnih naših pijonirjev te dóbe zaslužil z neumornim, plodovitim delom svojim Stritar. Čestitelj in prijatelj njegov je gospod in kmet, duhovnik in posvetnjak, naslaja se z njegovimi leposlovnimi spisi ženstvá naše, vzor je Stritar mladini slovenski, katerej je govoril srčne besede pouka, kakor prej še nihče nikoli in nikjer. Zato je dovolj, da jedino opozarjamo čestito občinstvo na Stritarjeve zbrane spise, kateri v tehničnem oziru po gospoda pisatelja samega prav uméstnih popravkih kažó še dovršenejše lice v tej novi izdavi nego li že v prvem natisku.

Gregorčičevih poczij drugi zvezek izide začetkom prihodnjega leta v »Narodni Tiskarni«. Lastništvo prvega, drugega in tretjega zvezka je kupil znani požrtvovalni rodoljub gospod Josip Gorup na Reki. — Beležeč to vest ne moremo si kaj, da ne bi posebne zahvale izrekli gospodu Gorupu, kateremu gre zasluga, da dobi národ naš kmalu v roke tako željno pričakovani drugi zvezek divnih pesmi ljubljenege svojega mojstra pevcev. Upajmo, da nam po drugem zvezku ne bode čakati dolgo tretjega.

Č. g. sotrudnikom in čitateljem.

Č. g. sotrudnikom in čitateljem naznanjam, da sem se odpovedal uredništvu »Slovana« in da je bila 12. številka zadnja, katero sem še jaz urejal.

Poslavljaó se tedaj, izrekam č. g. sotrudnikom najtoplejšo in najiskrenejšo hvalo na trudu, požrtvovalnosti in blagonaklonjenosti, s katero so me ves čas podpirali v književnem delovanji. Naš uzajemni trud je bil po svečen v prospek književnosti in v korist dragemu národu našem. Bodi vselej tako.

Anton Trstenjak.

Odgovorni urednik našemu listu je od danes naprej dr. Ivan Tavčar. Da ostane list zvest prvotnemu programu svojemu in da ohrani prvotno svojo mēr, temu dokaz je že ta izpremembra; kajti sedanji urednik je kot solastnik tudi soutemeljitelj listu. — Urejanje pesniškega dela ostane tudi odslej v rokah gospoda Simona Gregorčiča, dočim je urejanje ostale vsebine lista prevzel gospod Josip Cimperman.

Denašnje številko smo poslali še vsem dosedanjim naročnikom; prihodnjo pa bodo prejeli le óni, ki ponové naročbo o pravem času. Ker kesnejše dopošiljanje naročnine provzroča našem upravništvu mnogo neprijetnega truda, prosimo, naj bi se nam naročnina za drugo poluletje doposlala vsaj do dné 15. t. m. — Kdor plača sedaj naročnino za celo drugo poluletje, prejel bode letošnje premijo.

Za Raičev spomenik

so darovali nadalje:

Dr. Gregor Krek v Gradci 5 gld. — nov.
Zadnjič smo izkazali 48 » 60 »

Vsega vkupe 53 gld. 60 nov.

LISTNICA.

G. x—z v Tenni. Rokopisa Vašega ne moremo soditi; pošljite nam konec. Potem se stvar pregleda in odloči.

Č. g. A. D. v Črnem Vrhu. Na vprašanje Vaše, kateri je glavni list poljskih Poznanjcev, odgovarjamo Vam: »Dziennik Poznański«.

Denašnja številka se je zakesnila zato, ker so nam na Dunaji naročene slike došle prepozno.

»SLOVAN« izhaja 5. in 20. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za vse leto 5 gld., za polu leta 2 gld. 50 kr. in za četrt leta 1 gld. 25 kr.; za ljubljanske: za vse leto 4 gld. 00 kr., za polu leta 2 gld. 30 kr. in za četrt leta 1 gld. 15 kr.; za dijake pa: 3 gld. 00 kr. — Posamične številke se prodajajo po 25 kr. — Naročnina, reklamacije in inserati naj se pošiljajo upravništvu, dopisi pa uredništvu na Kongresnem trgu štev. 7. Nefrankovani dopisi se ne sprejemajo in rokopisi ne vračajo.